

Žilvytis Šaknys – humanitarinių mokslų (etnologija) daktaras, Lietuvos istorijos instituto Etnologijos ir antropologijos skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas
Moksliniai interesai: etnologija, regionas, papročiai, kasdienybė, šventės, miesto etnologija
El. paštas: shaknys@gmail.com

Žilvytis Šaknys – doctor of humanities (ethnology), senior research fellow at the Lithuanian Institute of History, the Department of Ethnology and Anthropology
Research interests: ethnology, region, customs, everyday life, holidays, urban ethnology
E-mail: shaknys@gmail.com

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas

DRAUGŲ LAISVALAIKIS VILNIAUS APSKRITYJE: KAIMAS, MIESTAS IR DIDMIESTIS

Anotacija

Šio straipsnio tikslas – palyginti draugų bendrą laisvalaikį skirtingo tipo Vilniaus apskrities gyvenvietėse: kaime, mieste ir didmiestyje. Straipsnis didesne dalimi pagrįstas lauko tyrimų duomenimis, išnaudojant pusiau struktūruoto interviu teikiamas galimybes. Lyginant ilgesnės trukmės, su kelionėmis susijusias laisvalaikio formas, pastebimos didesnės tokio draugų laisvalaikio galimybių didmiestyje, mieste. Tuo tarpu remiantis trumpalaikio draugų laisvalaikio formų analize, straipsnyje daromos išvados, kad tiek sovietmečiu, tiek ir pastaraisiais metais didesnio skirtumo tarp skirtingo tipo vietovių bendro draugų laisvalaikio nėra. Tai lemia nedidelis tirtų vietovių atstumas iki didmiesčio, kita vertus, ir turizmui sukurta laisvalaikio bei pramogų infrastruktūra. Šiuos skirtumus dar labiau mažina vis didesnis laisvo laiko, perkeliama į virtualią erdvę, kiekis.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: draugystė, laisvalaikis, kaimas, miestas, didmiestis, Vilniaus apskritis.

Annotation

The aim of this article is to compare the leisure time of friends in different parts of the Vilnius area: a village, a town and the city. The study is based to a great extent on fieldwork, using the opportunities of semi-structured interviews. Comparing longer-term, travel-related forms of leisure, there are greater opportunities for such friends' leisure time in the big town or city. Meanwhile, based on an analysis of short-term forms of friends' leisure time, the article concludes that both in Soviet times and in recent years, there is no great difference between common leisure in different types of settlements. This is due to the short distance to Vilnius, the big city, of the areas studied. On the other hand, the leisure and entertainment infrastructure was created for tourism. These differences are further reduced by an increasing amount of free time being spent in cyberspace.

KEY WORDS: friendship, leisure, village, town, city, Vilnius area.

I v a d a s

Spartus informacinių ir ryšių technologijų vystymasis ir ypač COVID-19 epidemijos pasekmės atkreipia dėmesį į žmonijos socialines ir kultūrinės problemas, kartu sureikšmina žmogaus laisvalaikio tyrimus. Laisvalaikio studijos turi tarpdisciplininį pobūdį ir naudojasi sociologijos, istorijos, filosofijos, psichologijos, ekonomikos, rečiau antropologijos mokslų teorinėmis priemonėmis (Chick 1998, 111). Viena iš pagrindinių Europos etnologijos mokslo problemų yra kasdienio gyvenimo studijos, apimančios tiek darbo, tiek ir laisvalaikio bei švenčių tyrimus. Kasdienis gyvenimas dažniausiai atskleidžiamas istorinėje perspektyvoje, taikant kūrybišką teorijų ir metodų kombinaciją, remiantis etnografiniais lauko tyrimais (Löfgren 2001, 85–98; 2008, 119–132). Etnologų publikacijose neretai atskleidžiamas šeimos, rečiau giminių, kaimynų, bendradarbių kasdienis gyvenimas, o draugų bendravimui Lietuvoje išskirtinio dėmesio dar nėra skirta¹. Šio straipsnio objektas – skirtingo amžiaus draugų bendras laisvalaikis. Straipsnio tikslas – palyginti draugų bendrą laisvalaikį įvairių tipų Vilniaus apskrities gyvenvietėse – kaime (Nemėžis, Medininkai ir Marijampolis), mieste (Trakai, Nemenčinė ir Kernavė) ir didmiestyje (Vilnius). Siekiant šio tikslo, išsikelti uždaviniai: 1. paanalizuoti ilgalaikį draugų laisvalaikį (trunkantį daugiau nei dvi dienas) ir 2. išnagrinėti trumpalaikį draugų laisvalaikį, trunkantį iki dviejų dienų (draugų išvykas, turistinius žygius, iškylas į gamtą, ėjimą kartu į teatrą, koncertus, sporto varžybas, kavines, alaus barus, restoranus, klubus, su Bažnyčios lankymu susijusius sambūrius). Kadangi tyrimas yra etnologinis, didesne dalimi jis pagrįstas lauko tyrimų duomenimis, išnaudojant pusiau struktūruoto interviu teikiamas galimybes. Vyresnių respondentų klausinėta ne tik apie dabartinę jų laisvalaikį, bet ir apie laisvalaikį jų jaunystėje, siekiant atskleisti istorinę perspektyvą, apimančią tiek pastarųjų metų situaciją, tiek ir sovietinės okupacijos metus. Respondentų amžius lėmė ir chronologines tyrimo ribas: XX a. antroji pusė – XXI a. 1–2-asis dešimtmečiai. Tiriamoji teritorija pasižymi etnine įvairove, todėl siekta atsakyti ir į klausimą, ar draugų laisvalaikiu pasireiškia kokie nors etniniai bruožai.

Lauko tyrimai buvo atliekami 2012–2016 m. Vilniaus mieste (115 apklaustųjų) ir 2017 m. bei 2018 m. Vilniaus, Trakų ir Širvintų rajonų miestuose bei kaimuose (44 apklaustieji)². Tirtos vietovės priklauso Vilniaus apskričiai, jos

¹ Išsamesnis darbas yra skirtas kaimo jaunimo laisvalaikio bendravimui XIX a. antrosios pusės – XX a. pirmosios pusės Lietuvoje (Šaknys 2001); taip pat publikuotas ir įvairaus amžiaus Vilniaus mieste gyvenančių draugų laisvalaikį apibūdinantis, sovietmetį ir XXI a. pradžią apimantis tyrimas (Šaknys 2019, 195–279).

² Pagrindinis straipsnio akcentas – tyrimo meto situacija (etnografinė dabartis), jei žmogus pasakoja apie senesnius įvykius, tai nurodoma citatoje. Pateikdami respondentų pasakojimus esamuju laiku, atitinkamai atskleisime 2012–2016 m. situaciją Vilniuje ir 2017–2018 m. situa-

skiriasi gyvenvietės tipu, dydžiu, etnine ir religine sudėtimi. Buvo tiriami trys kaimai: Medininkai (493 gyventojai³), Marijampolis (870 gyventojų) ir Nemėžis (2 498 gyventojai). Nemėžis jau tapo Vilniaus priemiesčiu. Tirti ir skirtingo dydžio miestai: Kernavė, Trakai ir Nemenčinė. Kernavėje gyveno 272, Nemenčinėje – 4 613, o Trakuose – 4 933 gyventojai. Tuo tarpu Vilniaus mieste gyveno 543 071 gyventojas. Apklausti respondentai gimę 1934–1991 m., pagal tautybę daugiausia apklausta lietuvių, lenkų, rusų. Tarp respondentų buvo ir baltarusių, totorių bei karaimų. Vilniuje, Trakuose, Kernavėje gyventojų daugumą sudaro lietuviai, o Nemenčinėje, Nemėžyje ir Medininkuose – lenkai. Marijampolyje – lenkų ir lietuvių apylygiai. Lauko tyrimai buvo atliekami lietuvių ir rusų kalbomis (šiomis kalbomis buvo sudarytos etnografinių klausimų anketos, skirtos pusiau struktūruotam interviu), paskirus klausimus apie šventes pritaikius nekrikščioniškų tautybių respondentams (totoriams, karaimams). Lauko tyrimai vykdyti vienadienių ekspedicijų metu, iš ryto išvykstant iš Vilniaus ir vakare ten grįžtant. Atvykus į numatytą vietovę, klausinėti visi sutikę atsakyti į klausimyno klausimus pilnametystės sulaukę vietovės gyventojai, neteikiant prioriteto jų amžiui, lyčiai, tautybei ar religijai. Parenkant vietoves stengtasi, kad jos pasižymėtų etnine ir konfesine įvairove. Pavyzdžiui, Marijampolis buvo parinktas kaip kaimas, kuriame gyvena daugiausia lietuvių, kaip atsvara Nemėžio ir Medininkų kaimams, kur dominuoja lenkai.

Ar vietovės tipas turi tam tikrą reikšmę laisvalaikio formoms? Reikia pabrėžti, kad dauguma šių vietovių yra susijusios su istorine praeitimi (Kernavė ir Trakai buvo labai svarbūs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės administraciniai centrai), o turizmas – vienas iš svarbiausių dalies vietovių gyventojų pragyvenimo šaltinių. Turistai lanko ne tik Gedimino pilį ir muziejus Vilniuje, bet ir Trakų bei Medininkų pilis, penkis piliakalnius ir Valstybinį Kernavės kultūrinį rezervatą. Turistų traukos objektai – karaimų kenesa Trakuose, totorių mečetė Nemėžyje, Vilniaus krašto etnografinis muziejus Nemenčinėje. Turizmo trauka suformuoja palankesnę infrastruktūrą pramogoms ir laisvalaikiui (kavinės, restoranai, kultūriniai ir pramoginiai renginiai) negu to paties dydžio su turizmu mažai susijusiose vietovėse. Pavyzdžiui, pasak Linos Leparskienės, „Žmonės Trakuose gyveno gana skurdžiai, o butis pagerėjo būtent tada, kai nustota auginti agurkus. Tai įvyko 7–8-ajame XX a. dešimtmečiais. Kai tik atstatyta Salos pilis tapo muziejumi, plūstelėjo turistai. Mieste pradėta statyti restoranus, daugiabučius, išas-

---

ciją kitose tirtose vietovėse. Kalbant apie vyresnius žmones, vyresniąją kartą, turimi omenyje žmonės, kuriems lauko tyrimų metu buvo daugiau kaip 60 metų. Jie apima maždaug pusę visų apklaustų respondentų.

³ Čia ir toliau remsimės paskutinio – 2011 m. – gyventojų surašymo Lietuvoje statistiniais duomenimis.

faltuotos senos ir naujos gatvės“ (Leparskienė, Baltėnas 2019, 27). Kita vertus, remiantis Alvydo Malonaičio, kuris nagrinėjo Lietuvos kaimų ir mažų miestelių žmonių požiūrį į juos supantį istorijos paveldą (piliakalnius), tyrimų duomenimis, nors jie patys ne visada gali pasakyti apie tą paveldą, tai vieta, kur atvežami vaikai, anūakai ir svečiai, taip pat piliakalniai tampa neatsiejama jų gyvenimo dalimi (Malonaitis 2019, 130–137). Tiriamų vietovių žmonių laisvalaikio specifikai įtakos turi ir jų gyvenamoji vieta netoli didesnių miestų. Šiuolaikinės susisiekimo priemonės nesudaro didesnių problemų nuvykti į kitas vietas, o ypač Vilnių, kuri nuo visų nagrinėjamų vietovių skiria ne daugiau kaip 30 kilometrų. Su daugeliu tirtų vietovių neblogas susisiekimas viešuoju transportu.

Kita vertus, lyginant miesto ir kaimo kultūras, nereikia pamiršti ir žmonių migracijos. Pasak Linos Būgienės, pokario metais Vilnius buvo panašesnis į kaimą nei į miestą: būstai kūrenami malkomis, lauke – daržai, o neretai laikomi ir gyvuliai, vanduo – iš vadinamosios kolonėlės kieme, visi „patogumai“ – irgi lauke. Natūralu, kad į tokias sąlygas patekę iš kaimų ir miestelių atsikraustę gyventojai čia irgi kūrė atitinkamus tarpusavio santykius, būdingus kaimo bendruomenėms (Būgienė 2018, 207). Tačiau siekdami atskleisti draugų laisvalaikio skirtumus įvairaus tipo vietovėse, turime pateikti *draugystės* ir *laisvalaikio* sampratas.

Draugystės ir laisvalaikio sampratos

Kasdieniam gyvenime vartodami žodžius *draugas*, *draugystė*, suteikiame šiems žodžiams begalę prasmų. Reikia sutikti su Amitu Desai ir Evanu Killicku, kad *draugystės* sąvoką gana sunku apibrėžti, o būdai, kaip kuriamos draugystės skirtinguose socialiniuose pasauliuose, yra sunkiai suprantami tiek draugiškus santykius turintiems žmonėms, tiek mokslininkams, tiriantiems šį reiškinį. Tai yra begalė būdų, kuriais draugystės santykiai atsiranda, yra palaikomi ir vertinami skirtingose kultūrose ir visuomenėse (Desai & Killick 2010, 1–20). Apibendrinant respondentų pateiktus draugystės apibrėžimus, negalima išskirti regioninės ar etninės specifikos, tačiau aiškūs draugystės suvokimo skirtumai pagal lytį. Ypač jie ryškūs tarp nedidelių miestų ir kaimų gyventojų. Vyrų draugystė apibrėžiama kaip bendravimas, rečiau pagalba. Moterų pateikė gerokai daugiau reikšmių, iš kurių dominuojanti – tarpusavio pagalba. Dažnai išskiriama galimybė išsikalbėti, kiek rečiau bendravimas ir pasitikėjimas. Galima teigti, kad draugystė dažniau siejama su būtina parama negu su malonumu būti kartu be jokio išskaičiavimo, ypač tarp moterų. Vis dėlto dominuojančios tarpusavio pagalbos ir bendravimo sritys susipynusios. Paprastai sutinkama, kad Vakarų visuomenėje draugystė nėra susijusi su kraujo santykių sistema ar kitais oficialiais socialiniais santykiais, bet yra pačių asmenų polinkių ir pasirinkimų rezultatas, altruistinė

ir viena kitą palaikanti elgesio forma (Seymour-Smith 1987, 125). Sutinkant su tokiu *draugystės* apibrėžimu, šioje tyrimo dalyje *draugystės* samprata vartojama kaip socialiniai santykiai tarp dviejų tos pačios lyties draugų, paliekant nuošalyje bet kokius romantiškus ar intymius santykius tarp skirtingų ar tos pačios lyties žmonių⁴.

Laisvalaikį, kaip ir draugystę, taip pat galima apibrėžti įvairiai. Stanley Parke-
ris išskiria penkias žmogaus veiklos formas: 1. Darbas, darbo laikas, apmokamas
laikas, pragyvenimui skirtas laikas; 2. Su darbu susijęs laikas, darbo išipareig-
ojimai; 3. Laikas fiziologiniams poreikiams patenkinti; 4. Ne darbo išipareig-
ojimai, pusiau laisvalaikis; 5. Laisvalaikis, laisvas laikas, neįpareigojantis lai-
kas, savo nuožiūra pasirenkamas laikas (Parker 1983, 8–9). Sociologas Robertas
A. Stebbinsas laisvalaikį skirsto į: 1. Atsitiktinį laisvalaikį (*casual leisure*), 2. Pro-
jektinį laisvalaikį (*project based leisure*) ir 3. Rimtus užsiėmimus (*serious pur-
suits*), susidedančius iš rimtojo laisvalaikio (*serious leisure*) ir įkvepiančio darbo
(*devotee work*) (Stebbins 2020, 7). Tuo tarpu istorikas Rudy Kosharas laisvalaikį
skirsto į: 1. Matymo (*seing*), 2. Keliavimo (*traveling*) ir 3. Vartojimo (*consuming*)
sritis (Koshar 2002, 7).

Tarp etnologų ir antropologų sutariama, kad darbas ir laisvalaikis nėra tas
pats. Laisvalaikis su draugais paprastai suprantamas kaip ta laisvalaikio dalis, kuri
nesiejama su darbu, gyvybinių poreikių tenkinimu ar išipareigojimais šeimoje⁵.
Karlheizas Wöhleris išskyrė „grynojo laisvalaikio“ (iš lotyniško žodžio „purus“)
kategoriją, suprantamą kaip laisvas laikas nuo įvairių „priemaišų“, susijusių su
darbine veikla (įskaitant namų ruošos darbus) ir išipareigojimais savo šeimai ar
partneriui. Remdamasis Arnoldo van Gennepo (van Gennep 1960) ir Viktoro
Turnerio (Turner 1969) teoriniu palikimu, autorius teigia, kad grynasis laisva-
laikis yra ypatinga, ritualizuota ribinė erdvė, esanti už reguliaraus, reguliuojamo
socialinio gyvenimo ribų (Wöhler 2006, 187–193). Kita vertus, net ir šventė,
kuri yra nedarbo diena, ne visada švenčiama, o paskiriama darbui namuose ar
kitiems išipareigojimams vykdyti. Štai kodėl laisvalaikį su draugu galima paly-
ginti su švente. Tai paskatino etnologinius draugystės ir laisvalaikio leidimo su
draugais tyrimus (Šaknys 2018, 20).

⁴ Remiantis pateikėjų atsakymais, kai kuriais atvejais pripažįstamos ir draugo-giminės buvimo
galimybės, ypač kaimuose. Tuo tarpu nuomonės dėl skirtingos lyties draugo (atmetant romanti-
nius ir seksualinius ryšius) galimybės visose tirtose vietovėse skiriasi. Tarp respondentų nebuvo
akcentuojančiųjų tos pačios lyties žmonių intymią draugystę.

⁵ Tiesa, analizuojant jaunimo papročius XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, išskyrėme *neinten-
syvaus darbo* sąvoką, apimančią naktigones, vakarones, plunksnų plėšymą, drobių saugojimą,
grybavimą, uogavimą ir kitus panašaus pobūdžio jaunimo susiėjimus, kurie buvo suvokiami
kaip pramoga, laisvalaikis (Šaknys 2002, 42–56).

Ilgalaikis laisvalaikis su draugais

Ritualizuota liminalinė erdvė gali būti išryškinama ne tik emocinių draugiškų ryšių, bet ir teritorijos perspektyvoje. Kaip pažymėjo Orvaras Löfgrenas, šiuolaikiniam žmogui atostogos susijusios su turizmu. Tačiau turizmas yra ne tiesiog mokymas pagal tam tikrą mokymo programą ar paslėptą darbotvarkę. Tai taip pat yra emancipacijos, naujų galimybių ir iššūkių tyrimo istorija, o keistas ir dažnai nepasotinamas transcendencijos ilgesys suteikia turizmui pasaulietinės religijos elementą (Löfgren 1999, 281–282). Taigi turizmas, kaip išėjimas iš įprastų socialinių struktūrų ir naujos kultūrinės patirties įsisavinimas, sustiprina draugiškais emociniais ryšiais kuriamą erdvę. Kelionė, trunkanti kelias dienas ar net savaites, be abejo, turi didesnę socialinę reikšmę negu kelias valandas trunkantis draugų pasibuvimas teatre ar alaus bare.

XX a. pradžioje kaimo ir miesto žmonių kelionių patirtys buvo skirtingos, ypač ekstensyvų žemės ūkį praktikuojančioje Pietryčių Lietuvoje. Taikos metais kaimiečių gyvenimas, neskaitant vyrų tarnybos kariuomenėje, buvo sėslus, apsiribojantis parapijos atlaisdais, kartais piligrimine kelione į Vilniaus Kalvarijas ar važiavimą į Vilniaus metinius turgus. Tarpukariu plito mokyklos, jaunimo ar visuomeninių organizacijų ekskursijos į tolimesnius miestus (Šaknys 2002, 270). Tuo tarpu turtingų miesto gyventojų galimybės neapsiribojo Lietuvos kurortais ar kaimyninėmis šalimis. Geležinkelių transporto tinklas iš Lietuvos Respublikos leido pasiekti Prancūziją, Šveicariją, Bulgariją ir kitus kraštus. Sovietinės okupacijos metais padėtis pakito valstybei ėmus kontroliuoti piliečių laisvalaikį. Tačiau istoriko Johno K. Waltono žodžiais, po 1953 m. (Stalino mirties) vartotojų poreikiai sulaukė vis didesnio dėmesio, o Vakarų mados vis labiau skverbėsi į laisvalaikį. Laisvalaikis grįžo į privačią sferą, o valstybinis kultūros aparatas tapo depolitizuotas. Valstybinių biurokratų užmojai įvesti bendrą oficialiai patvirtintą laisvalaikio ir kultūros rinkinį buvo bergždi (Walton 2001, 156). Sovietų Lietuvoje buvo gana plačiai propaguojamas turizmas tiek SSRS, tiek ir LSSR ribose⁶. Jau XX a. 7-ojo dešimtmečio leidiniuose matome reklamą, kviečiančią pakeliauti autobusu, pėsčiomis ar valtimis po Lietuvą, taip pat Karpatus, Krymą, Kaukazą, Sibirą, Maskvą, Leningradą, buvo ir reklamų, kviečiančių aplankyti kavines ir restoranus. Net ant sovietmečiu pagamintų degtukų matome raginimą įsigyti turistinių kelialapių, įvairiais metais aplankyti vieną ar kitą miestą, muziejų ir

⁶ Kai kuriais atvejais vyкта ir į socialistines užsienio šalis. Remiantis 1979–1980 m. Vilniaus ir Kauno darbininkų kultūrą nagrinėjusio Antano Daniliausko duomenimis, net 93,7 proc. jo respondentų buvo išvykę už Lietuvos SSR ribų. 19,6 proc. lankėsi užsienyje. Pagal dažnumą Lenkijoje, Vokietijos Demokratinėje Respublikoje, Čekoslovakijoje, Bulgarijoje, Rumunijoje, Mongolijoje. Užsienyje viešėjo aukštesnio išsilavinimo, vyresni žmonės (Daniliauskas 1983, 42). Tačiau vargu ar užsienio kelionės buvo lengvai prieinamos ir buvo galimybė ten nuvykti draugų grupei.

saugoti piliakalnius (Miškinis 1966; Šaknys 2019, 212–213). Tačiau sovietmečiu miesto ir kaimo žmonių galimybės turistauti buvo skirtingos. Stanislovas Šinkūnas ir Sergejus Rapoportas, 1969 m. atlikę Kernavės apylinkių turizmo tyrimus, išskyrė Kernavės miestelio ir aplinkinių kaimų ypatumus. Autorių teigimu, poilsis kaime turi specifinių bruožų, o laisvalaikio kiekis skirtingais metų laikais skiriasi ir priklauso nuo žemės ūkio darbų apimties. Kaime nebūtina leisti laiko gamtoje, turistinėse kelionėse (Šinkūnas, Rapoportas 1972, 351). Taip sovietmečiu bandyta pateisinti kaimo žmonių sėslumą. Padėtis kaime ir mieste skyrėsi ir atkūrus Lietuvoje nepriklausomybę. 2006–2007 m. Pietryčių Lietuvoje, Vidos Savoniakaitės atliktų lauko tyrimų duomenimis, turizmas iš esmės buvo skirtas didesnių ir didelių miestų gyventojams, o smulkiam žemdirbiui tuo metu mažai prieinamas, nes reikia prižiūrėti gyvulius, be to, smulkus ūkis neatneša didelio pelno, o pensininkai neturi pinigų. Jie prisimena keliones sovietmečiu (Savoniakaitė 2009, 162). Taigi, gretinant du tyrimus, kyla klausimas apie turizmą sovietmečiu. Tiek sovietmečiu, tiek atgavus nepriklausomybę, Vilniaus gyventojų atostogų traukos centras taip pat buvo jūra. Sovietmečiu dažniausiai buvo ilsimasi Baltijos pajūryje. Iš kurortų išsiskyrė Palanga, kuri dar prieš Antrąjį pasaulinį karą (1935–1939 m.) jau buvo tituluojama Lietuvos „vasaros sostine“ (Povilanskas 2013, 69).

Pagal šį tyrimą, pastaruoju metu jau nėra didelių skirtumų tarp atostogaujančių žmonių skirtingo tipo gyvenvietėse. Galima išskirti kelias darbingo amžiaus žmonių grupes: 1. Dėl įvairių aplinkybių (liga, užimtumas, ūkis) turi atostogauti namuose; 2. Atostogos tik su šeima; 3. Atostogos su šeima ir draugais. Šio tyrimo autorių dominanti pastaroji grupė yra mažuma, tačiau tokią grupę išskyrė kaimo, miesto ir didmiesčio gyventojai. Paklausti apie atostogas su draugais, dažniausiai tokias minėjo vilniečiai, tačiau ir jų atsakymai buvo skirtingi. Pažymėtina, kad jaunesni žmonės mieliau keliauja su draugais.

Visose skirtingose gyvenvietėse respondentai skundėsi laisvo laiko leisti su draugais trūkumu. Pavyzdžiui, pasak 55 metų ruso iš Medininkų, „tik žiemą laisvas laikas, su slidėmis jau ne tas amžius“. 46 metų lietuvė iš Kernavės atsakė klausimu: „Ūkis, gyvuliai, kur gali išvažiuot?“ 64 m. totorius teigė prižiūrintis bites, todėl atostogauja namie. 57 metų muziejuje dirbančios lietuvės iš Kernavės teigimu, „jau trejus metus neatostogauju, užsiėmiau krūva darbų ir atostogų neturiu“. Pasak 39 metų lietuvio iš Marijampolio, atostogas jis išnaudodavo namo statybai. Laisvalaikio trūkumo problema kyla ne tik šiomis dienomis. Pavyzdžiui, 83 metų lenko iš Nemenčinės teigimu, sovietmečiu jis dirbo mechaniku kolūkyje, stengėsi daugiau užsidirbti, todėl neimdavo atostogų, nes už jas papildomai užmokėdavo. Todėl dalis žmonių neleisdavo sau tokios prabangos kaip atostogos.

Vis dėlto dalis respondentų per atostogas su draugais vyksta už Lietuvos ribų. 39 metų lietuvė iš Kernavės nurodė kasmetines keliones po užsienio muziejus. 49 metų lenkas iš Nemėžio teigė atostogavęs prie jūros su draugų šeima, tuo tarpu 46 metų lenkė iš Trakų anksčiau keliaudavo po Lenkiją, Slovakiją, Ispaniją, o dabar (2018 m.) Lietuvoje plaukia plaustu Žeimena, Merkiu su draugų šeima. Su draugų kompanija į Ispaniją vyko ir per 60 metų karaimė iš Trakų. Tačiau kai vaikas buvo mažas, ji atostogaudavo su šeima. 29 metų lietuvė iš Nemenčinės kategoriškai teigė: „Atostogos – tik šeimai“, o 46 metų lenkė iš Medininkų sakė po vestuvių (jos įvyko maždaug prieš 20 metų) su draugais neatostogavusi. 33 metų moters (tautybė nenurodoma) iš Nemėžio teigimu, į Turkiją ji vykusi prieš kelerius metus su vyru per medaus mėnesį. Panaši situacija fiksuota ir Vilniuje. 57 metų vyras, paklaustas apie atostogas su draugais, atsakė, kad Vilniuje per atostogas su draugais tik susitikdavo, o atostogauti su draugais negalima, tik su šeima. Ne visada su draugais atostogavo ir jaunimas. 22 m. vilnietė mergina prisipažino: „Nesu atostogavusi su draugais“ (Šaknys 2019, 231–232). Lietuvoje didelė emigracija, draugų susirandama ir internetu, todėl neretai kelionės būna susijusios su draugų aplankymu. Pavyzdžiui, 31 metų vilnietė su draugėmis buvo išvykusi aplankyti draugės į Švediją (Šaknys 2019, 231–232). Išvykos galėjo būti ir kitokio pobūdžio. Pavyzdžiui, pasak 33 metų lenkės iš Medininkų, per atostogas ji ilgesniam laikui aplankydavo tėvus, o ten ir su draugais susitikdavo. Toks atostogavimo būdas buvo paplitęs ir sovietmečiu. Ypač tarp miesto gyventojų. Vilniečiai neretai vykdavo į kaimą pas ten gyvenančius tėvus padėti nudirbti vasaros darbų. Apie 1957–1962 m. pasakojusios lietuvės iš Vilniaus žodžiais, „namie kolūkis reikalavo tėvams padėti. Ravėti burokus, koksagizas (panaši į kiaulpienę graižaziedžių šeimos žolė), kukurūzus. Reikėdavo tėvams ir savo daržą nuravėti. Reikėjo bulves kasti, linus rauti, nes mokslai prasidėdavo spalio 1 d.“ (Šaknys 2019, 220). Tai taip pat sudarydavo galimybes laisvu nuo darbo metu pabendrauti su jaunystės draugais, likusiais gyventi kaime.

Tyrimas parodė, kad atostogų trukmė (vienas ar du mėnesiai) atostogų intensyvumui, geografijai ir bendram poilsiui su draugais neturėjo didesnės reikšmės. Be abejo, į tolimesnius kraštus dažniau vykdavo vilniečiai. Išsiskyrė respondentų iš Trakų atsakymai. Jie dažniau vykdavo į tolimes keliones, taip pat ir su draugais. Kaimo gyventojai į tolimes kraštus vyksta rečiau, tačiau ir čia didesnę reikšmę turi ne žmonių norai, o galimybės. Palikti ūkį, gyvulius, daržus ilgesniam laikui nėra galimybių. O joms susidarius, paprastai vykstama į vietinį pajūrį. Tačiau su šeima, bet ne su draugais.

Trumpalaikės kolektyvinės draugų laisvalaikio leidimo formos

Bendrauti su draugais vykstama ne tik atostogų metu, kai galimos tolesnės ilgalaikės kelionės į užsienio šalis ar vietinius kurortus. Draugai bendrauja ir po darbo, savaitgaliais, per šventes. Siekdami išskirti dominuojančias draugų laisvalaikio formas, pavieniais klausimais išskyrėme penkias laisvalaikio leidimo galimybes: 1. Turistiniai žygiai ir iškylos į gamtą; 2. Teatras ir koncertai; 3. Sporto varžybos; 4. Kavinė, alaus baras, restoranas, klubas; 5. Su bažnyčia susiję sambūriai. Prašėme juos sugrupuoti pagal svarbą, pateikiant komentarus⁷.

Dominuojančios draugų laisvalaikio leidimo formos XXI a. 2-ajame dešimtmetyje		
Didmiestis (Vilnius)	Miestas (Trakai, Nemenčinė, Kernavė)	Kaimas (Nemėžis, Medininkai, Marijampolis)
1. Kavinė, baras, restoranas, klubas	1. Kavinė, baras, restoranas, klubas	1. Kavinė, baras, restoranas, klubas
2. Teatras ir koncertai	2. Turistiniai žygiai ir iškylos į gamtą	2. Teatras ir koncertai
3. Turistiniai žygiai ir iškylos į gamtą	3. Teatras ir koncertai	3. Turistiniai žygiai ir iškylos į gamtą
4. Sporto varžybos	4. Su bažnyčia susiję sambūriai	4. Su bažnyčia susiję sambūriai
5. Su bažnyčia susiję sambūriai	5. Sporto varžybos	5. Sporto varžybos

Kaip matome lentelėje, atlikus tyrimą paaiškėjo, kad visose tirtose vietovėse dominavo draugų susibūrimai kavinėse, alaus baruose, restoranuose, klubuose. Dažniausiai lankomos kavinės, kartais tai tampa tradicija. Pavyzdžiui, 49 metų lenkas iš Nemėžio kaimo teigė su draugais palaikęs tradiciją eiti į kavinę Vilniuje, o 39 metų lietuvis iš Marijampolio kaimo su draugais lankė Vilniaus klubus, barus. Šis miestas buvo traukos centras kaime gyvenantiems žmonėms. Vilniaus restoranuose ar kavinėse švenčia ir jubiliejinius gimtadienius, kitas šeimos šventes, o jaunesni pateikėjai lanko Vilniaus klubus arba barus. Tuo tarpu 55 metų lietuvis iš Trakų teigė, kad sunku pasakyti, ar dažniau eidavo į kavinę, ar į barą. Tai priklauso vienam laisvalaikio leidimo būdai. Jei po darbo susitinki su drau-

⁷ Iš dažnesnių kolektyvinio bendravimo formų nepaminėjome kino teatrų lankymo. Būtų sunku lyginti šios laisvalaikio leidimo formos raišką laiko perspektyvoje, nes netgi Vilniuje pastaruoju metu likę tik keli kino teatrai. Dabar skirtingai negu sovietmečiu plačiai prieinami įvairaus pobūdžio filmai televizijoje (sovietmečiu veikė du trys televizijos kanalai, per juos parodomi keli filmai) ir internetinėje erdvėje. Taip pat kadangi daugumoje tirtų vietovių yra muziejų, o kai kurie respondentai – jų darbuotojai, sąmoningai neįtraukėme muziejų lankymo.

gais, tai čia jau ir suskaičiuoti yra sudėtinga. Ši draugų bendravimo forma dominavo ir sovietmečiu. Ji, be jokių abejonių, populiariausia ir XXI a. 2-ajame dešimtmetyje. Tiesa, sovietmečiu šios galimybės skyrėsi, nes, pavyzdžiui, Vilniuje kavinių, restoranų ar alaus barų buvo dešimtimis kartų mažiau negu dabar (Šaknys 1999, 214, 221). Penktadienio ar šeštadienio vakarais sovietmečiu į tokias įstaigas pakliūti būdavo problema, reikėdavo laukti eilėje už durų.

Tiek Vilniuje, tiek ir Vilniaus apylinkėse pagal populiarumą konkuravo draugų bendravimas turistinių žygių ir iškylų į gamtą metu ir kartu lankomų teatrų bei koncertų metu. XXI a. 1-ajame dešimtmetyje mieste šiek tiek dominavo bendravimas su draugais gamtoje. Išvykos į gamtą neretai siejamos su neintensyviu darbu: grybavimu, žvejyba ar uogų rinkimu (Pietų Lietuvos kaimuose tai galima vadinti darbu, nes dar prieš du dešimtmečius Varėnos rajono pajamos iš grybavimo ir uogavimo viršydavo pensijas, o šiuo verslu vertėsi 68 proc. gyventojų (Stanaitis 1999, 162–164)). Tačiau dažniau pramogaujama, kepamos dešrelės ar šašlykai. 64 metų karaimė iš Trakų teigė, kad iki 2000 m. ji su draugais rengdavo pasilinksminimus gamtoje – „majuvkes“⁸. Tokios šventės draugų kompanijose paprastai būdavo rengiamos vienoje iš Galvės ežero salų. Prie ežero susiburti draugai mėgdavo ir Nemenčinėje. Iškylos į gamtą sudaro galimybę atšvesti šventes, o 64 metų lietuvė teigė, kad į gamtą su draugais eina tik per šventes. Dažnai miesto gyventojai turi sodybas kaime ar kolektyvinius sodus, taigi su draugais iškylauti gamtoje nėra reikalo. Pavyzdžiui, 63 metų lietuvė iš Trakų į iškylas gamtoje eidavo tada, kai dar neturėjo sodybos. Kaimo gyventojai, kurie „ir taip gyvena gamtoje“, dažniau mini turistinius žygius. Pavyzdžiui, 42 metų lietuvė iš Marijampolio kaimo teigė, kad su draugų šeimomis važiuodavo į dviračių žygius. Daugelis kaimo, miesto ar didmiesčių gyventojų turistinius žygius sieja su jaunyste ar mokyklos lankymo laikais. Kaimuose į gamtą iškylauti vykta rečiau. 49 metų lenkė iš Nemėžio teigė, kad, be grybavimo, su draugais į gamtą ji eidavo kepti dešrelių ir šašlykų.

Kaimuose ir didmiestyje (Vilniuje) santykinai dažnesnės išvykos į teatrą ir koncertus. Vyresnių respondentų teigimu, dar dažniau jie ten lankydavosi sovietmečiu. 66 metų lietuvės iš Kernavės teigimu, anksčiau kolūkis norinčiuosius sunkvežimiu veždavo į teatrą Vilniuje, o kai kolūkis įsigijo autobusą, tada jau važinėjo po visą Lietuvą. Kita vertus, Vilniaus mieste, 73 metų moters teigimu, jos jaunystėje teatrui pritrūkdavo laiko ir pinigų. Vilniečiai skundėsi, kad į teatrą ir koncertą sovietmečiu nebuvo lengva gauti ir bilietų (Šaknys 2019, 235). Tuo

⁸ Ankstesnių tyrimų duomenimis, ši iškylų gamtoje forma buvo labai populiari tarp karaimų jaunimo ir XX a. 6–7-uoju dešimtmečiais (Šaknys, Lapinskaitė 2008, 84). Tačiau praeityje tai buvo ne tik karaimų bendravimo forma, „majuvkos“, iškylos gamtoje buvo paplitusios tarp įvairių tautybių žmonių, o didesnėje Lietuvos dalyje XXI a. pradžioje transformavosi į viešą jaunimo pasilinksminimą – „gegužines“.

tarpu 76 metų lietuvės iš Marijampolio kaimo teigimu, ir dabar (2017 m.) į teatrą nėra kam nuvežti, todėl į šiuos renginius ji eina tik tada, kai jie vyksta vietiniuose kultūros namuose. Kai kada su draugais eidavo tik į teatrą. Pasak 49 metų lenko iš Nemėžio, į koncertus jis eina su šeima, tuo tarpu į teatrą – su draugais. 36 metų baltarusės iš Medininkų teigimu, į teatrą ir koncertą ji eidavo (2018 m.) dukart per metus. Mieste tokie renginiai dabar dažnesni. Pavyzdžiui, pasak 49 metų lietuvės iš Trakų, su draugais į šiuos renginius ji nueina apie dešimt kartų per metus (2018 m. duomenimis).

Vilnius ir netoli esantys kaimai bei miesteliai skiriasi pagal draugų susibūrimus sporto varžybose ir bažnyčioje. Vilniuje draugų sambūriai sporto varžybose XXI a. 2-ajame dešimtmetyje dažnesni negu bažnyčioje, tuo tarpu miestuose ir kaimuose dažniau susiburiama bažnyčioje ir po pamaldų. Pavyzdžiui, 72 metų lenkės iš Nemėžio teigimu, su draugėmis ji kartu giedoja bažnyčioje. 67 metų lietuvė iš Trakų į bažnyčią eina su drauge. Sekmadienines pamaldas dalis respondentų suvokia kaip pramogą ir galimybę susitikti ir pabendrauti su draugais. Tuo tarpu 36 metų lenkė iš Medininkų teigė, kad susitikimas bažnyčioje ir po pamaldų ir yra pagrindinė draugų bendravimo forma. Pažymėtina, kad tarp bažnyčios sambūrių svarbą sureikšminusių respondentų dominuoja bažnyčią lankantys lenkų tautybės žmonės. Dažnesnį lenkų tautybės žmonių bažnyčios lankymą, remdamasi 1999 m. Rytų Lietuvoje atliktos apklausos duomenimis ir 1993–1997 m. dviejų didžiųjų Lietuvos miestų, Vilniaus ir Kauno, gyventojų vertybinių nuostatų tyrimais, fiksavo ir sociologė Eugenija Krukauskienė. Šią situaciją, pasak sociologės, galima paaiškinti ne tik jų religinių nuostatų savitumais, susijusiais su tokio pobūdžio tautinės savimonės palaikymu, tapatinant tautiškumą ir religingumą, bet ir tam tikru polinkiu į bendruomeninį aktyvumą, kuris reiškiasi ne tik religinėje sferoje (Krukauskienė 2002, 301–302). Tačiau bendruomeniškumas, XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės jaunimo papročių tyrimų duomenimis, buvo būdingas ir Dzūkijos bei Suvalkijos regionams ir neturėjo etninio pobūdžio (Šaknys 2002).

Kita vertus, pamaldos totorių mečetėje ir karaimų kenesoje sudaro galimybę susitikti su savo tautybės žmonėmis. Tuo tarpu mieste, daugelio respondentų teigimu, XXI a. 2-ajame dešimtmetyje bažnyčioje su draugais jie susitinka tik per vestuves, krikštynas ir laidotuves. Sovietmečiu ėjimas į bažnyčią moksleiviams, atsakingesnes pareigas užimantiems žmonėms buvo apribotas. Ši reiškinį galima pastebėti analizuojant ne tik krikščioniškas religijas. Nemėžyje musulmonų mečetė tikintiesiems buvo grąžinta tik 1978 metais. Tuo tarpu Trakuose sovietmečiu veikė vienintelė kenesa Europoje. Trakų karaimų pasakojimu, į maldos namus netgi vaikus moksleivius tėvas įsivesdavo pro užpakalines duris, kad nesužinotų valdžios atstovai (Šaknys, Lapinskaitė 2008, 80).

Sporto varžybas XXI a. 2-ajame dešimtmetyje lankė paprastai vyrai, ir netgi dalis respondentų aiškino, kad sporto varžybos „tik vyrams“, retai ten lankosi sutuoktiniai. Nekelia abejonų, kad Vilniuje jos lankomos dažniausiai, jose galima stebėti ne tik vietines, bet ir tarptautines (sovietmečiu dažniau SSRS respublikų) varžybas. Sovietmečiu nemažai žiūrovų Vilniuje sutraukdavo futbolo, krepšinio, rankinio ir kitų sporto šakų varžybos (į krepšinio ir futbolo varžybas pakliūdavo ne visi norintieji), o atlikus lauko tyrimus paaiškėjo, kad didesnę populiarumą išlaikė tik krepšinis, iš dalies ir futbolas. Į tokius renginius dažniausiai einama ne su šeima, o su draugų būreliu. Prieš tyrimą buvo tikėtasi, kad sporto varžybos bus sureikšmintos ir Trakuose, kur vyksta daug tarptautinių sporto varžybų. Linos Leparskienės duomenimis, sovietmečiu į Trakus „...suvažiuodavo sportininkai iš viso pasaulio, buvo galima į juos pasižiūrėti ir save parodyti“ (Leparskienė 2019, 319). Tačiau dauguma šio straipsnio autoriaus Trakuose klausinėtų respondentų neigė nesusieinantys į tokias varžybas. Retai jose dalyvauja vyresnio amžiaus žmonės. Tiesa, buvęs garsus krepšininkas, 63 metų lietuvis iš Nemenčinės, teigė, kad dėl amžiaus sporto varžybas vyksta stebėti rečiau, tačiau nurodė, kad rytoj (klausinėta 2018 m.) Vilniuje jis su draugais susitiks Vilniaus „Ryto“ ir Klaipėdos „Neptūno“ krepšinio rungtynėse. Kaimuose į sporto renginius vykstama rečiau. Pavyzdžiui, 33 metų lenkės iš Medininkų teigimu, sporto varžybas ji stebėjo tik per šioje vietovėje vykstančią šeimos šventę. 64 metų totorius iš Nemėžio kaimo nurodė, kad jį ir draugus į bendrą būrį sukviečia šachmatų diena. Taigi kaimuose ir miestuose sporto varžybos yra rečiausiai draugus suburiantis renginys.

Apibendrinami trumpalaikio draugų laisvalaikio formas, galime teigti, kad kaip ir ilgalaikio draugų laisvalaikio atveju XXI a. 2-ajame dešimtmetyje dominavo ne „rimtojo“, bet „atsitiktinio“ laisvalaikio forma, kuri, anot R. Stebbinso, apima žaidimą, atsipalaidavimą, pasyvias pramogas ir pokalbius bendraujant (*play, relaxation, passive entertainment and sociable conversation*) (Stebbins 2020, 7). Remdamiesi R. Kosharo laisvalaikio skirstymo klasifikacija, Vilniaus apskrityje išskirtume vartojimo sritį (Koshar 2002, 7). R. Stebbinso žodžiais, Vakarų šalys, be kita ko, yra vartotojų visuomenės, o didelė vartojimo dalis ten gali būti kvalifikuojama kaip laisvalaikis ar su laisvalaikiu susijusi veikla (Stebbins 2009, 7). Manytume, kad vartojimas svarbus ir Lietuvai, kaip ir kitoms Europos tautoms. Kita vertus, kaip rodo tyrimas, kiekvienas respondentas sukuria savitą ir kintantį draugystės pasaulį, kuriame laisvalaikis ir vartotojiškumas koreliuoja daugeliu būdų.

Išvados

Atliktas tyrimas atskleidė, kad, analizuojant draugų laisvalaikį, laiko perspektyvoje stabilūs išlieka laisvalaikio leidimo skirtumai pagal amžių ir socialinę padėtį. Skiriasi jaunimo, mažų vaikų turinčių ir senyvo amžiaus žmonių, įvairaus išsilavinimo ir socialinių sluoksnių atstovų galimybės su draugais leisti laisvalaikį, ypač apimantį ilgesnį laiką. Sukūrus šeimą, didelę draugų laisvalaikio dalį išstumia laisvalaikis su šeima, vyresnių žmonių laisvalaikį riboja sveikatos ir finansiniai veiksniai. Tiek sovietmečiu, tiek XXI a. pradžioje daliai žmonių laisvalaikio laiką riboja intensyvus darbas nuosavame ūkyje.

Pastebėta neįžymiai etninė draugų laisvalaikio leidimo specifika. Lenkų tautybės pateikėjai daugiau dėmesio skiria draugų susitikimams bažnyčioje, tuo tarpu karaimai pažymėjo specifinius sambūrius gamtoje – „majuvkes“.

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad didmiestyje, mieste ir kaime laisvalaikio leidimo su draugais galimybės yra skirtingos. Šie skirtumai aiškiai matyti analizuojant ilgalaikį, draugų kartu leidžiamą laisvalaikį prie jūros ar turistinėse kelionėse. Apie tokias išvykas dažniausiai pasakojo miestiečiai. Atrodytų, turėtų skirtis ir trumpalaikio laisvalaikio leidimo formos, juk teatrai, klubai ir kavinės – miesto, o ne kaimo kultūros palydovai. Tuo tarpu remiantis trumpalaikio draugų laisvalaikio leidimo formų analize, galima daryti išvadą, kad tiek sovietmečiu, tiek ir pastaraisiais metais didesnio skirtumo tarp skirtingo tipo vietovių laisvalaikio leidimo su draugais nėra. Tai lemia nedidelis tirtų vietovių (kaimų ir miestų) atstumas iki didmiesčio ir turizmui sukurta laisvalaikio ir pramogų infrastruktūra.

Šiuos skirtumus dar labiau mažina vis didesnis laisvo laiko kiekis, perkeliamas į virtualią erdvę. Šio proceso suintensyvėjimą galėjome stebėti karantino metu 2020 m. pavasarį, rudenį ir žiemą, kai sporto, religiniai ir kultūros renginiai perkelti į virtualią erdvę, tuo tarpu draugų susitikimai ar šventės tampa grėsmingu viruso plitimo šaltiniu.

Literatūra

- Būgienė 2018 – Lina Būgienė. Tarp kaimo ir miesto: tapatybės konstravimas autobiografiniuose pokario vilniečių pasakojimuose. *Tautosakos darbai*, 56, 199–217.
- Chick 1998 – Garry Chick. Leisure and Culture: Issues for an Anthropology of Leisure. *Leisure Sciences. An Interdisciplinary Journal*, 20, 111–133.
- Daniliauskas 1983 – Antanas Daniliauskas. Etninės darbininkų kultūrinio gyvenimo problemos (p. 4–66). In Antanas Daniliauskas, Petras Kalnius, *Lietuvos TSR pramonės darbininkų kultūros ir šeimos etnografinės problemos*. Vilnius: Moksas.
- Desai, Killick 2010 – Amit Desai, Evan Killick. Introduction: Valuing Friendship (p. 1–20). In Amit Desai & Evan Killick (Eds.), *The Ways of Friendship: Anthropological Perspectives*. Oxford, New York: Berghahn Books.
- Koshar 2002 – Rudy Koshar. *Seing, Traveling and Consuming: An introduction* (p. 1–24). In Rudy Koshar (ed.), *Histories of Leisure*. Oxford, New York: Berg.

- Krukauskienė 2002 – Eugenija Krukauskienė. Religinių nuostatų pobūdis Rytų Lietuvoje (p. 209–304). In *Rytų Lietuva visuomenės ir socialinių grupių raiška bei sąveika*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
- Leparskienė 2019 – Lina Leparskienė. *Papasakoti Trakai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Leparskienė, Baltėnas 2019 – Lina Leparskienė, Arūnas Baltėnas. *Vietiniai. Nepaprasta kelionė į Trakų kraštą*. Vilnius: Trakų krašto kultūros ir amatų asociacija; Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Löfgren 1999 – Orvar Löfgren. *On Holiday. A History of Vacationing*. Berkeley: University of California Press.
- Löfgren 2001 – Orvar Löfgren. Past and Present in European Ethnology: a Swedish Perspective. *Lietuvos etnologija. Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 1(10), 85–98.
- Löfgren 2008 – Orvar Löfgren. When is Small Beautiful? The Transformations of Swedish Ethnology (p. 119–132). In M. N. Craith, U. Kockel, R. Jöhler (eds.), *Everyday Culture in Europe (Progress in European Ethnology)*. Hampshire, Burlington: Ashgate.
- Malonaitis 2019 – Arvydas Malonaitis. Hillforts in the Eyes of Residents: Preliminary Findings. *Vēsture: avoti un cilvēki*, 22, 130–137.
- Miškinis 1966 – A. Miškinis. *LTSR degtukų dėžučių etikečių katalogas 1945–1965* – Каталог этикеток спичечных коробок Литовской ЛССР. Vilnius: Lietuvos TSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugija.
- Parker 1983 – Stanley Parker. *Leisure and Work*. London: George Allen & Unwin.
- Povilanskas 2013 – Ramūnas Povilanskas. *Kurortų istorija*. Klaipėda: EUCC.
- Savoniakaitė 2009 – Vida Savoniakaitė. Šiuolaikiniai džūkai ir suvalkiečiai (p. 153–188). In Rasa Šaknienė, Vida Savoniakaitė, Žilvytis Šaknys, Irma Šidiškienė, *Lietuvos kultūra. Džukijos ir Suvalkijos papročiai*. Vilnius: LII leidykla.
- Seymour-Smith 1987 – Charlotte Seymour-Smith. *Macmillan Dictionary of Anthropology*. London and Basingstoke: Macmillan Press LTD.
- Stanaitis 1999 – Saulius Stanaitis. *Džukijos nacionalinis parkas: kaimai ir gyventojai*. Vilnius: Valgra.
- Stebbins 2009 – Robert A. Stebbins. *Leisure and Consumption. Common Ground/Separate Worlds*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Stebbins 2020 – Robert A. Stebbins. *Pondering Everyday Life: Coordination, Continuity, and Comparison*. Cham, Switzerland: Palgrave Pivot.
- Šaknys 2001 – Žilvytis Bernardas Šaknys. *Kalendoriniai ir darbo papročiai Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje. Jaunimo vakarėliai*. Vilnius: Diemedis.
- Šaknys 2002 – Šaknys Žilvytis. Jaunimo neintensyvaus darbo savitumai (XIX a. pabaiga – XX a. pirmoji pusė). *Lituanistika*, 1, 42–56.
- Šaknys 2002 – Žilvytis Šaknys. Merkinės apylinkės: kultūrų sąveika ir turizmas. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 21, 261–284.
- Šaknys 2018 – Žilvytis Šaknys. Friendship and Spending Time with Friends in the City in Lithuania and Bulgaria. *Yearbook of Balkan and Baltic Studies*, 1, 119–130 [Vilnius, Tartu, Sofia: ELM Scholarly Press].
- Šaknys 2019 – Žilvytis Šaknys. Draugystė. Draugų bendrijų konstravimo ir palaikymo formos mieste (p. 195–279). In Rasa Paukštytė-Šaknienė, Žilvytis Šaknys (sud.), Irma Šidiškienė. *Vilniečių socialinė sąveika ir kultūrinė raiška: Laisvalaikis, šventės, ritualai*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- Šaknys, Lapinskaitė 2008 – Žilvytis Šaknys, Daiva Lapinskaitė. Lietuvos karaimai: etninis ir konfesinis tapatumas XX a. antrojoje pusėje ir XXI a. pradžioje. *Lietuvos etnologija. Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 8(17), 73–96.
- Šinkūnas, Rapoportas 1972 – Stanislovas Šinkūnas, Sergejus Rapoportas. Poilsio kultūra (p. 248–264). In *Kernavė*. Vilnius: Vaga.

- Turner 1969 – Victor Turner. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- van Gennep 1960 – Arnold van Gennep. *The Rites of Passage*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Walton 2001 – John K. Walton. Policing Leisure (p. 155–165). In Peter N. Stearns (ed.), *Encyclopedia of European Social History from 1350 to 2000*. Vol. 5. Detroit, New York, San Francisco, London, Boston, Woodbridge, CT: Charles Scribner's Sons.
- Wöhler 2006 – Karlheiz Wöhler. Trends towards Pure Leisure: Leisure as Ritual Performance (p. 187–193). In Klaus Weiermair, Harald Pechlaner & Thomas Bieger (Eds.), *Time Shift, Leisure and Tourism. Impacts of Time Allocation on Successful Products and Services*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

Žilvytis Šaknys

FRIENDS' LEISURE IN THE VILNIUS AREA: VILLAGE, CITY AND TOWN

Summary

The aim of this article is to compare the leisure time of friends in different types of settlement in the Vilnius area: in a village (Nemėžis, Medininkai, Marijampolis), a town (Trakai, Nemenčinė, Kernavė), and the city (Vilnius). The study is ethnological, so it is to a great extent based on fieldwork, using semi-structured interviews. I conducted the fieldwork between 2012 and 2016 in Vilnius (115 respondents), and in 2017 and 2018 in cities and villages in the Vilnius, Trakai and Širvintos districts (44 respondents). The studied areas belong to the Vilnius region, and differ in terms of type, size, and the ethnic and religious composition of the settlement.

The concept of friendship is interpreted as the social relations between two friends of the same (and less frequently different) gender, leaving aside any romantic or intimate relationships. Karlheiz Wöhler distinguished the 'pure leisure' category, understood as time free from various 'impurities' associated with work activities (including housework) and obligations to family or partner. Based on the theoretical legacy of Arnold Van Gennep and Victor Turner, the author states that pure leisure is a special, ritualised liminal space that lies outside the boundaries of regular, regulated social life. On the other hand, even a celebration that is an official holiday (not a working day) is not always celebrated, instead being set aside for work around the house, or for other obligations. That is why even non-holiday leisure time with a friend can be compared to a celebration. This prompted ethnological research into friendship and leisure time spent among friends.

Comparing longer-term, travel-related forms of leisure, there are greater opportunities for such leisure time with friends in the big town or city. Me-

anwhile, based on an analysis of short-term forms of friends' leisure time (in a cafe, pub, restaurant or club, at a theatre or concert, at sports competitions or church meetings, or camping and hiking in nature), the article concludes that both in Soviet times and in recent years, there is no great difference between leisure with friends in different types of settlement. This is due to the short distance between the studied areas and Vilnius, the big city, or, on the other hand, the leisure and entertainment infrastructure created for tourism. These differences are further reduced by an increasing amount of free time being spent in cyberspace. We could observe the intensification of this process during the lockdown in the spring and autumn of 2020.